

יום העצמאות שחל בשבת או בע"ש

ראשי פרקים

- א. האם נעקר יום העצמאות מיומו המקורי?
- ב. ראיה מפורים שחל בשבת
- ג. קטן שהגדיל בפורים שחל בשבת
- ד. תשעה באב שחל בשבת - מתי זמנו העיקרי?
- ה. הדבר נתון לשיקול דעת מתקני התקנה
- ו. תקנת יו"ט נקבעת ע"י דור ולא באופן חד פעמי

א. האם נעקר יום העצמאות מיומו המקורי?

יום עצמאותה של מדינת ישראל חל ברוב השנים ביום ה' באייר. עפ"י דרישת הרבנות הראשית לישראל תוקן החוק. שאם חל ה' באייר בשבת או בע"ש, יוקדם יום העצמאות ליום חמישי שלפניו. הדבר נעשה כדי למנוע חילולי שבת.

השאלה היא, מה דין ההלל ואמירת תחנון כשחל ה' באייר ביום שישי (כפי שיהיה אי"ה בשנת תשמ"ח), האם לקרוא את ההלל ביום ה' או ביום ו' ? ואם נניח שההלל ייקרא ביום ה', האם ביום ו' יש לומר תחנון, או שמא מאחר ובעצם הוא יום ה' באייר מן הראוי לא לומר בו תחנון? השאלה העקרונית המתעוררת במקרה כזה היא, האם יש סמכות לעקור את יום העצמאות מיומו המקורי? ואם כן, האם העקירה היא עקירה גמורה וביום המקורי נוהג הכל כרגיל. או שמא נשאר היום המקורי במקומו, לפחות לאי אמירת תחנון?

מצינו כעין זה בימים טובים אחרים. שמהם אנו לומדים את עיקר הנהגותיו של יום העצמאות. ואבוהון דכולהו **פורים**. יו"ט מדרבנן שנקבע לזכר הצלתו של עם ישראל בימי מרדכי ואסתר, ועל שמו נקראו ימים טובים רבים אחרים בקהילות שונות בישראל "פורים שני"¹. ומסתבר שמפורים למדו רז"ל לקבוע ימים טובים במגילת תענית, כגון חנוכה².

1 עי' שו"ת מהר"ם אלקשר סי' מח, ושו"ת חת"ס או"ח סי' קסג וסי' קצא ועוד
2 ואולי לזה התכוונו באומרים "הדור קיבלוה בימי אחשורוש", שקיבלו את מרותם של חז"ל להוסיף יו"ט מדבריהם, וזאת למרות פקפוקים שונים שהיו להם כגון קנאה את מעוררת עלינו בין האומות - עיין מגילה ז, א - ובל תוסיפו - עיי"ש וברמב"ן עה"ת דברים ד, ב.

ב. ראייה מפורים שחל בשבת

לכאורה כבעייתנו ביום העצמאות כן יש להסתפק בפורים : אם חל פורים בשבת, שאז מקדימין אותו, האם זמנו העיקרי הוא שבת, או שמא זמנו העיקרי הוא הזמן המוקדם. סוגיה מפורשת היא במס' מגילה ה,א:

אמר רב : מגילה בזמנה קורין אותה אפילו ביחיד, שלא בזמנה בעשרה ... ומי אמר רב הכי? והאמר רב יהורה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: פורים שחל להיות בשבת ע"ש זמנם ... מאי לאו הכי קאמר שלא בזמנם כזמנם. מה זמנם אפי' ביחיד אף שלא בזמנם אפילו ביחיד, לא. לענין מקרא מגילה בעשרה. אלא מאי ע"ש זמנם? לאפוקי מדרבי דאמר הואיל ונדחו עיירות ממקומם יידחו ליום הכניסה, קמ"ל דע"ש זמנם.

נמצא שבזה נחלקו המקשן והתרצן: המקשן סבר שכשחל פורים בשבת זמנו העיקרי הוא ערב שבת, והתרצן סבר שזמנו העיקרי הוא שבת, והקריאה בע"ש היא שלא בזמנו. למסקנה קיי"ל כתירוץ זה. שכשחל פורים בשבת, הקריאה קודם י"ד נחשבת שלא בזמנה וצריכה עשרה. עיין רמב"ם פ"א מהל' מגילה ה"ז, וכן פסק המשנ"ב לענין ט"ו שחל בשבת. עיין סי' חרצ ס"ק פא³.

מיהו יש לדחות ראייה זו שהרי כשחל פורים בשבת. הוא הנקרא "פורים משולש", קורין בתורה ואומרים על הנסים **בשבת**, ורק את **קריאת המגילה** מקדימין לי"ד, א"כ מוכח שבעצם עיקרו של פורים נשאר בשבת, ורק קריאת המגילה הוקדמה לע"ש שאינו זמנה העיקרי. רק אם היו קובעים את כל הלכות היום לע"ש היה ע"ש נחשב לזמנו העיקרי של פורים.

ואין לומר, אדרבה, מהא גופא שלא עקרו את כל הלכות היום לע"ש אנו למדים שכשחל פורים בשבת אין לעקור את כל הלכות היום ליום אחר, כי שבת הוא זמנו העיקרי. אין לומר כן, כי בפורים שחל בשבת החשש היה רק לקריאת המגילה, וכדרכה, שמא יטלטלנה ר' אמות ברה"ר, לכן הקדימו רק את קריאת המגילה לע"ש. אך הקריאה בתורה ועל הנסים, שבהם אין לגזור. השאירם במקומם בשבת. אך אילו היה חשש גם בהם, היו עוקרים את כל הלכות היום משבת לע"ש.

ויכול הטוען לטעון שה"ה ביום העצמאות, העקירה לע"ש, או ליום ה', לא נועדה אלא לטקסים ממלכתיים שיש חשש שיחללו בהם שבת, משא"כ הלל והודאה שאין בהם חשש לחילול שבת יש להשאירם בזמנם. זה אינו, שהרי כל הלכות יום העצמאות אינן אלא הלל והודאה. ואילו שאר הטקסים והחגיגות אינם **מהלכות** היום. אילו היינו

3 אמנם בענין זה, כשחל ט"ו בשבת וקורין בי"ד, יש שחלקו על הכרעת המשנ"ב, עיין חזו"א סי' קנה, וכן משמע מהרמב"ם שהבאנו, שהקריאה בע"ש נחשבת בזמנה, זהו רק כאן כשבלא"ה י"ד הוא הזמן העיקרי לכולם, לכן גם כשהכריזו מקדימין לי"ד הוא זמנם, אך כשי"ד חל בשבת זמנו הוקדם לע"ש אינו נחשב לזמנו העיקרי. וכן מוכח מהגמ' והרמב"ם, עין חזו"א ואו"ש.

מחלקים בין הלכות היום לטקסים נמצינו מחלקים בין הצד ה"דתי" של יום העצמאות שנשאר בזמנו לבין הצד "הטקסי" שלו, שהוקדם ליום אחר. בזה יש סכנה כפולה:

א. כל התקנה של הקדמת יום העצמאות עלולה להתערער, כי יתברר שהרבנות שדרשה את הקדמת היום נשארה לחוג את חלקה "הדתי" בשבת, ואילו הציבור הרחב - שלא הוא שדרש הקדמה זו, ואולי אין היא נוחה לו, ורק אולץ להקדים את החגיגות בגלל לחצה של הרבנות - דווקא הוא צריך לחוג את היום שלא בזמנו.

ב. ההפרדה בין הציבור הדתי והציבור הכללי בחגיגת היום יש בה פתח להפרדה בין הדת והמדינה, דבר הסותר את כל עיצומו של יום העצמאות עפ"י תפיסתנו הדתית. עבורנו המדינה היא מושג בעל משמעות **דתית**, שבה הריבונות הכלל-ישראלית הוקמה בארץ-ישראל. ואע"פ שלצערנו אין בה עדין גילוי מלא של תורת ישראל, היא הנותנת, רק שותפות **מלאה** בהשגת הריבונות הזאת ובפיתוחה יכולה להבטיח את הגברת השפעתה של התורה על חיי המדינה. מורנו ורבנו הרצ"י קוק זצ"ל היה נוהג להדגיש בשנה, בה חל יום העצמאות בשבת או בע"ש והוקדם ליום ה', שעובדה זו גופא שיום העצמאות הוקדם רשמית ליום ה' כדי למנוע חילול שבת היא **קידוש ה'** של המדינה לעיני כל העמים. וא"כ גם חובת ההלל וההודאה צריכה להיות ביום ה'.

יש להביא ראיה להסברנו הנ"ל, שההקדמה לע"ש הופכת את ערב שבת לזמן העיקרי, שהנה רש"י בד"ה בזמנה פירש: "בי"ד מתוך שהיא חובה בו ביום על כל יחיד ויחיד קורין אותה אפילו ביחיד, דהכל קורין בו ואיכא פרסום נס". והקשה הטו"א, א"כ מה הקשתה הגמ' מי"ד שחל בשבת, שמקדימים את הקריאה לע"ש ואין צורך בעשרה, הרי שם **כולם** קורין בע"ש וממילא יש פרסומי ניסא, ולכן אין צורך בעשרה. אך בני הכפרים הקוראים ביום הכניסה אין להם פרסומי ניסא, כי **רק הם** קוראים אותה, ולכן צריכים עשרה?

לכן פירש הטו"א פירוש אחר: כפרים הקורין שלא בזמנה אין להם פרסומי ניסא, משום שחוץ מקריאת המגילה אינם נוהגים את יתר הלכות היום, כי משתה ושמחה גם הם נוהגים רק בי"ד. משום כך נראית קריאת המגילה שלא בזמנה כקריאה בכתבי הקודש בעלמא. ולכן צריך עשרה. לפי"ז קושית הגמ' מפורים שחל בשבת קושיה אלימתא היא, שגם כאשר פורים חל בשבת וקורין את המגילה בע"ש, מכיון שאינם נוהגים משתה ושמחה בע"ש נראית קריאת המגילה כקריאה בכתבי הקודש בלבד. נמצא שרק כשעוקרין את קריאת המגילה **בלבד** משבת לע"ש אין זה זמנה, אך כשעוקרים את עיצומו של יום על כל הלכותיו לע"ש, זהו זמנו לכו"ע.

יתכן לומר שגם רש"י התכוין לסברת הטו"א: כונת המקשן היתה, מכיון שפורים שחל בשבת ע"ש הוא זמנו (מאחר וכך תיקנו חז"ל לקרוא את המגילה בע"ש), הוא הדין בני הכפרים, כיון שחז"ל תקנו להם לקרוא ביום הכניסה זהו זמנם. לפני שהמקשן הקשה כן היה מקום לחלק בין עיר לכפר, שעיר קוראת בזמנה וכפר אינו קורא בזמנו, ומכיון שאין זה זמנם של בני הכפרים, לא ניכר שקוראים מגילה וליכא פרסומי ניסא. אך המקשן

הוכיח מפורים שחל בשבת שגם מגילה שלא בזמנה, אם זה הזמן שנקבע ע"י חז"ל, הרי זה כזמנו, וניכר שהקורא קורא מגילה ולא דבר אחר, ויש פרסומי ניסא. א"כ ה"ה בני הכפרים.

ומצאתי בחי' חשק שלמה (להגר"ש כהן מולנא, הודפסו בש"ס וילנא) שתירץ באופן כזה את קושית הטורי אבן. ועי"ש שתירץ על דרך זו קושיה אחרת של הטו"א שם. שהקשה למה לא תירצה הגמ' שרב, הסובר שמגילה שלא בזמנה טעונה עשרה דוקא, סובר כרב יוסף שהטעם שאין קורין מגילה בשבת, הוא לא בגלל שמא יעבירנה ד' אמות ברה"ר כרבה, אלא משום שעיניהם של עניים נשואות לנקרא מגילה, וא"א לתת מתנות לאביונים בשבת. וא"כ אין זו תקנה מאוחרת, אלא **מעיקרא** כך תיקנו אנשי כנה"ג, שפורים החל בשבת יוקדם לע"ש. וא"כ זהו זמנו מעיקרא ולכן אין לדמותו לבני הכפרים. אך לפי הנ"ל א"א לומר כן, משום שגם תקנת בני הכפרים היתה מעקרא, וכך נקבע פורים מראשית תקנתו, שבני הכפרים יקראו ביום הכניסה. ואין לחלק בין פורים שחל בשבת והוקדם לע"ש לבין יום הכניסה, שניהם נקראו בזמנם.

אמנם בתירוץ דוחה הגמ' ואומרת שכאשר פורים חל בשבת קורין את המגילה בע"ש בעשרה. אך י"ל שזה בגלל שלא כל הלכות היום נעקרו משבת לע"ש, ולכן אין ע"ש זמנו, וכמו שכתבנו לעיל להטו"א. אך במקום שכל הלכות היום נקבעו מעיקרא לע"ש זהו זמנו המקורי. וא"כ גם רש"י יוכל לסבור כהטו"א.

ואפילו אם תמצי לומר, שלמסקנת הסוגיא פורים שחל בשבת והוקדם לע"ש אין זה זמנו, מכל מקום זהו רק לרב, אך לרב אסי הסובר שבין בזמנה בין שלא בזמנה קורין בעשרה אין הוכחה להבחנה זו. ועיין ר"ן שיש פוסקים כרב אסי, כגון בעהמ"א ועוד. ואע"ג דלא קיי"ל הכי, עכ"פ גם לדידן דקיי"ל כרב יש מקום לומר שפורים שחל בשבת והוקדם לע"ש, ע"ש הוא זמנו המקורי של הפורים.

וזאת אפילו לרבה, הסובר שהיתה זו תקנה מאוחרת יותר, להימנע מקריאת המגילה בשבת להקדימה לע"ש, אעפ"כ זהו זמנו העיקרי של פורים - ע"ש ולא שבת.

וזו לשון רש"י שם: "הואיל ותיקנו להם חכמי ישראל שאחר כנסת הגדולה להקדים משום דרבה, **הרי הוא לנו כיום וזמן הקבוע מתחילה** לכל דבריו, ואע"פ שהוא שלא בזמנו הוי כזמנו". ואע"פ שכתב זאת לפרש דברי המקשן, מ"מ לפמש"כ גם התרצן מודה בעקרון זה. ורק לענין פורים שקריאת המגילה בלבד הוקדמה לע"ש או ליום הכניסה. ואילו מצות ההודאה נשארה בשבת, לכן ע"ש אינו זמנה. אך במקום שכל הלכות היום הוקדמו לע"ש, ע"ש הוא זמנו העיקרי.

ג. קטן שהגדיל בפורים שחל בשבת

החשק שלמה שם העיר שתהיה נפקא מינה לשאלה אם עיקרו של פורים הוא בשבת או בע"ש לענין קטן שגדל בפורים שחל בשבת : אם ע"ש זמנם - יצא ידי חובה מגילה

שקרא בע"ש משום מצות חינוך ; אך אם שבת זמנו - לא יצא ידי חובה בקריאה שקרא בע"ש, משום שאז היה עדין קטן, וכשגדל בשבת כיון שהיום הוא הוא הפורים, עכשיו חל עליו חיוב קריאת המגילה⁴.

בס' ערב פסח שחל בשבת להרב צבי כהן (תשל"ז, עמ' לא) הביא חקירה דומה לענין קטן שגדל בפורים שחל בשבת ונתן לאביונים בע"ש האם יצא ידי חובתו. ואילו את בעיתו של החשק שלמה לא הביא. ועיי"ש שדן כעין זה לענין בכור בע"פ שחל בשבת ונעשה גדול בשבת, האם אביו חייב להתענות עבורו ביום ה'. ולא הכריע. וכן דן שם לענין מי שנולד לו בן בשבת שלפני כן והברית תהיה בשבת של ע"פ והוא בכור. האם חייב בתענית בכורות ביום ה'. או מכיון שעיקר חיובו חל בשבת ואז הוא פטור מדין בעל ברית, לכן אינו חייב להתענות ביום ה' הקודם. ושוב לא הכריע.

שאלה דומה נשאלה לדין תשעה באב שחל בשבת ונדחה וקטן נהיה לגדול ביום א' עשירי באב. האם חייב להתענות או לא. אף כאן הבעיה דומה : האם עיקרו של תשעה באב הוא בשבת ט' באב. ואז הוא היה קטן ופטור מתשלומין ביום א' ; או שמא עקרה של התענית בשנה כזו הוא יום א', ואז הוא כבר גדול וחייב בתענית. הדבר נדון בשו"ת אבני נזר או"ח סי' תכו, ולבסוף תלה את השאלה במחלוקת הפוסקים אם דברים שבצנעה נוהגים בשבת שחל בה ט' באב. לדעת הרשב"א דברים שבצנעה אינם נוהגים משום שלגמרי עקרוה מט' באב ואוקמוה בעשירי. אך למנהג אשכנז שדברים שבצנעה נוהגים, צריך לומר שעשירי אינו אלא תשלומין, וקטן שגדל בעשירי באב פטור.

אולם בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ט סי' כז) הסתמך על שו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' קמו), שו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סי' קל) ושו"ת מטעמי יצחק (או"ח סי' לא) והכריע שקטן שגדל בעשירי באב חייב, משום שעשירי באב הוא יום התענית העיקרי ואינו תשלומין.

וא"כ גם בנ"ד י"ל : כשחל יום העצמאות בשבת עיקר תחולתו היא ביום ה' כתקנת הרבנות הראשית.

ד. תשעה באב שחל בשבת - מתי זמנו העיקרי?

נלענ"ד שנושא זה של ת"ב שחל בשבת צ"ע נוסף, כי מצינו בו סתירות רבות. השאלה, האם ת"ב שחל בשבת ונדחה ליום א' הוא מעיקר התקנה או רק תשלומין, מתפצלת לנפקא מינות רבות:

א. **האם דברים שבצינעא נוהגים בשבת, וכנ"ל?** לדעת מרן המחבר בשבת זו אין להחמיר בדברים שבצינעה, כלומר שמעיקר התקנה ת"ב חל ביום א'. לדעת הרמ"א יש לאסור דברים שבצינעה, כלומר שיום א' הוא רק תשלומין (עי' סי' תקנד סי"ט). מיהו השל"ה התיר לאשה שליל טבילתה חל בשבת לטבול ולשמש; החיי אדם התיר

4 עי"ש שכ' שעל יחיד לא גזרו גזרת רבה שלא לקרוא מגילה בשבת.

לבא מן הדרך; והגר"א סובר שמעיקר הדין ההלכה כהמחבר, דהיינו שעיקר התענית נקבעה מלכתחילה ליום א'.

ב. לימוד תורה - אע"פ שאבל אסור לו ללמוד תורה בשבת. משום שהוא כדברים שבצינעה. להרבה פוסקים לא נאסר לימוד תורה בת"ב שחל בשבת. רק פרקי אבות במנחה של שבת נאסרו (רמ"א סי' תקנג,ב) ואף זה לא נאסר אלא מדין כל ערב ת"ב, ולא מדין ת"ב שחל בשבת. עי"ש במשנ"ב, ועיין הגהות חת"ס.

ג. אמירת אב הרחמים, צדקתך, והזכרת נשמות - דעת הרמ"א בסי' תקנב סי"ב שבשבת אין אומרים צדקתך, והזכ"נ. בסי' תקנב סי"ב כתב שבשבת אין אומרים צדקתך, אך זהו משום שגם בכל ערב ת"ב אין אומרים במנחה תחנון. אך לגבי אב הרחמים והזכ"נ הביא המשנ"ב בשם הא"ר והפמ"ג שאומרים אותם בשבת. משמע שלדעתם עיקר התענית היא ביום א' ולא בשבת. אמנם אפ"ל שאדרבה, אז אמירת אבה"ר תיחשב לפרהסיא. שהנה אנו נוהגים מנהגי ת"ב בשבת. אולם זה דוחק. שהרי אי אמירת אבה"ר אינה ביטוי לאבל, אלא לשמחה. אלא שת"ב נחשב מועד ולכן אין אומרים בו תחנון. אלא א"א לומר שאי אמירת אבה"ר תיחשב לאבילות בפרהסיא, ולכן מוכח כמו שכתבנו שמעיקר התקנה ת"ב נקבע ליום א'.

ד. שבוע שחל ת"ב בתוכו - כשת"ב חל בשבת, האם כל השבוע שלפניו נחשב לשבוע שחל בו ת"ב או לא? בסי' תקנא ס"ד מביא המחבר שתי דעות: לדעת הרא"ש כל השבוע אינו נחשב לשבוע שחל בו ת"ב, ולדעת הסמ"ג השבוע נחשב לשבוע שחל בו ת"ב. לכאורה בזה נחלקו: הרא"ש סובר שת"ב שנדחה ליום א' זהו מעיקר הדין, ולדעת הסמ"ג אינו אלא תשלומין. וקצת תימה על המחבר שלענין דברים שבצינעה פסק שמותר בשבת, וע"כ משום שסובר שת"ב נקבע מעיקרו ליום א'. ואילו כאן הביא את דעת הסמ"ג שיום א' אינו אלא תשלומין. אולי התכוין להכריע כדעת הרא"ש (וכן דעת הגר"ע יוסף שליט"א).

ה. חיה תוך ל' וחולה שאין בו סכנה - כתב המג"א (בסי' תקנד, במשנ"ב סק"ד כ"כ בשמו) שבת"ב נדחה יש להקל.

ו. ברית שחלה בת"ב - בסי' תקנט ס"ט פסק המחבר שבת"ב שנדחה בעל הברית מתפלל מנחה ורוחץ ואינו משלים תעניתו. משמע שסובר שאינו אלא תשלומין, ועיקרו של ת"ב חל בשבת. וא"כ סותר לכאורה מה שפסק בענין דברים שבצינעה. אמנם י"ל שכך היתה התקנה, שכשיחול בעשירי יהיה דינו קל יותר. ודוחק.

מכל הנ"ל מתגלות לנו סתירות בשיטות הפוסקים. מרן המחבר פוסק מצד אחד שדברים שבצינעה מותרים ומאידך שבעל ברית בת"ב נדחה אינו משלים. לענין שבוע שחל ת"ב בתוכו מביא שתי דעות.

הרמ"א לעומת זאת סובר שדברים שבצינעה נוהגים, ומאידך מתיר ללמוד תורה באותה שבת. כמו"כ מוסכם גם עליו שבעל ברית אינו משלים, משום שהוא נדחה. פוסקים

אחרים. אע"פ שסוברים כהרמ"א, סוברים שאומרים אבה"ר ומזכירין נשמות בשבת שחל בו ת"ב⁵.

כנראה אין כאן דין מוחלט. בדברים מסוימים מוסכם על כולם שעיקרה של התענית נקבעה ליום א'⁶. בדברים אחרים מוסכם על כולם שאינו אלא תשלומין, ובדברים אחרים נוצרו חילוקי מנהגים, יש שנהגו כך ויש שנהגו כך.

ה. הדבר נתון לשיקול דעת מתקני התקנה

העולה מזה הוא שהדבר נתון לשיקול דעתם של החכמים מתקני התקנה. יש דברים שמראש קבעו אותם שיום א' הוא תשלומין, כגון לגבי לימוד תורה ובעל ברית. ויש דברים שמראש קבעו אותם שיום א' הוא עיקר, כגון אב הרחמים ודין שבוע שחל בו ת"ב.

וא"כ הוא הדין לענין יום העצמאות הדבר נתון לשיקול דעתם של מתקני התקנה. מכיון שלענ"ד אם ישאירו את ההלל בשבת או ביום ו' תצא מזה תקלה חמורה לכל ענין הקדמתו של יום העצמאות ליום ה', שהדבר יערער את כל התקנה, ועלול להגרם חלילה חילול שבת בפרהסיא, וכן עלול הדבר לסתור את כל תפיסתנו הדתית של יום זה, לכן נלענ"ד שאת ההלל יש לקרוא ביום ה'.

מיהו לגבי אי אמירת תחנון ביום ו' והזכ"נ בשבת, יש לענ"ד מקום להקל ולהימנע מאמירתם. אך לגבי אב הרחמים י"ל שמכיון שבחודש אייר נהגו בלא"ה לומר אה"ר בכל שבת, אפילו בשבת מברכין - משום שבחודש זה חרבו הקהילות הגדולות באשכנז בגזירות תתנ"ו ובגזירות אחרות - לכן יש מקום לאומרו גם בשבת ה' באייר. וכבר אמר מרן הרב קוק זצ"ל על חודש אייר: "הגבורה העילאה של תלמידי ר"ע, והצפונה של קדושת הקהילות, מתחברות יחד באוצר הרזים של רשב"י". אף גבורתם ומסירות נפשם של חיילי צה"ל, שזכותם סייעה להקמת המדינה בע"ה, יונקות בסתר ומצטרפות ל"קהילות הקודש שמסרו נפשם על קדושת השם", ומן הראוי להזכיר בה' באייר שחל בשבת.

ו. תקנת יו"ט נקבעת ע"י דור ולא באופן חד פעמי

הגר"ש גורן שליט"א בספרו "תורת השבת והמועד" (מעמ' 432 ואילך) סובר שכשחל ה' באייר בשבת יש לקרוא את ההלל בשבת. הוא מסתמך על כך שכשהחליטה הרבנות הראשית לראשונה על קביעת יו"ט בה' באייר לא התייחסה כלל לשבת. בשנת תשי"א חל ה' באייר ביום ו', ואז הוכנס התיקון להקדמת יום העצמאות לד' אייר. בשנת תשי"ד

5 עיין אריכות דברים בכל החקירה הנ"ל בספר פסח וט' באב בשבת להרב צבי כהן עמ' קכו-קכט.

6 אולי משום שבלא"ה היו שסברו שראוי לקובעו כעשירי, שבו נשרף רובו של היכל, כגון ר' יוחנן בתענית כט, ב ורבי במגילה ה, ב. עיי"ש בתוד"ה וביקש.

חל ה' באייר בשבת, ואז הוצע ע"י הגר"ש גורן (בהיותו רב ראשי לצה"ל) להקדים את יום העצמאות ליום ה'. הצעתו התקבלה ע"י ראש הממשלה ושר הבטחון דאז, מר דוד בן גוריון, והכנסת שינתה את החוק בהתאם.

לדעתו, מכיון שבתקנה הראשונה לא התקינו להקדים את יום העצמאות שחל בשבת ליום ה'. ורק אח"כ שונה הדבר, משמעות הדבר היא, שמעיקר התקנה חל יום העצמאות בשבת, ורק הטקסים הוקדמו ליום ה', אך קריאת ההלל במקומה עומדת.

לענ"ד אין הכרח לכך: תקנת יו"ט אינה בהכרח התקנה הראשונה. הנה ראינו שרבה ביאר את גזרת קריאת מגילה בשבת משום העברת ד' אמות. אע"פ שהיא גזרה מאוחרת יותר. בכל זאת נחשב ע"ש לזמנה העיקרי של קריאת המגילה, כמו שכתב רש"י במגילה ה,א: "הואיל ותיקנו להם חכמי ישראל שאחר כנסה"ג להקדים משום דרבה הרי הוא לנו כיום וזמן **הקבוע מתחילה לכל דבריו**, ואע"פ שהוא שלא בזמן הוי כזמן". וכבר פרשנו לעיל שזוהי גם המסקנה בגמ'.

ועוד, מתקני התקנה לא חששו בתחילה לחילול שבת. אולם אחרי שנוכחו לדעת שמתקנתם עלולה להווצר חלילה קלקלה חזרו בהם. וא"כ י"ל שאדעתא דהכי לא תיקנו, ולו היו יודעים מראש שתצא חלילה תקלה מתחת ידיהם. היו מראש מתקנים אחרת. נמצא שהתיקון להקדים את יום העצמאות ליום ה' הוא התקנה הראשונה והמקורית.

ועוד, תקנות מסוג זה של קביעת יו"ט שייכות לדור שלם. בחנוכה נאמר **"לשנה אחרת** קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה" (שבת כא,ב). בפורים נאמר "בתחילה קבעוה בשושן ולבסוף בכל העולם כולו ... שלחה להם אסתר, קבעוה לדורות. שלחו לה: קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות. שלחה להם, כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס" (מגילה ז,א). ובמקום אחר, לענין קביעת פורים כיום האסור במלאכה: "מעיקרא כתיב 'ושמחה ומשתה **יום טוב**' לבסוף כתיב 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה'. ואילו 'יום טוב' לא כתיב" (שם ה,ב) וראה ר"ן ריש מגילה. מכל הנ"ל עולה שהתגבשותו של יו"ט אינו ענין להחלטה חד פעמית. הדבר נקבע בתהליך של זמן. ובודאי מסתבר שהדור הראשון לקביעת היום נחשב **כולו** למחליט הראשוני.

טענה נוספת טוען הגר"ש גורן, שמפורים למדנו שכשחל יו"ט בשבת אין עוקרים את כולו לע"ש, אלא רק את הגיון עקירה בגלל חילול שבת, ואילו את יתר הלכות היום משאירים בשבת. כפי שראינו מהגמ' במגילה ה,א הקדמת קריאת המגילה לע"ש נחשבת לקביעתו **העיקרית** של היום לע"ש, עד כדי כך שהגמ' הקשתה שלא יצטרכו עשרה לקריאת המגילה בע"ש. רק בגלל שלא עקרו את כל הלכותיו של היום לע"ש לא נחשב ע"ש זמנו. אולם לא משנו שאין אפשרות לעקור יו"ט משבת לע"ש. עקרונית הדבר ניתן, אלא שלא עשו כן כי לא היה הכרח לכך. משא"כ ביום העצמאות, שבו לענ"ד תצא תקלה גדולה אם יקראו את ההלל בשבת. ומכיון שאמרנו שאין מזכירים נשמות ואין אומרים צדקתך בשבת כזו, ממילא נשאר גם רושם מסוים בשבת, וגם למי שחושש לכך לא עקרו את כל היום ממקומו. ובפרט שבמגילת תענית מצינו שרוב הימים

הטובים שתוקנו ע"י חז"ל הסתפקו בכך "דלא למיספד ודלא להתענאה בהון". כלומר אי אמירת תחנון דיה כדי לקבוע יו"ט עפ"י חז"ל, ואין בקריאת ההלל ביום ה' משום עקירה גמורה של היום ממקומו, גם למי שחושש לכך.